

ZİYA GÖKALP VE ÇOCUK EDEBİYATI

Murat ATEŞ*

ÖZET

Türk ilim, fikir, edebiyat ve siyaset hayatında derin izler bırakan Ziya Gökalp, yakın tarihimizin çok yönlü ve çok etkili bir simasıdır. Sosyolojiden eğitime, edebiyattan tarihe pek çok konuda fikirleri ve eserleri vardır. Bu çalışma onun çocuk edebiyatı alanındaki görüşlerini ortaya koymaya ve bu alanda yazdığı eserleri incelemeye yöneliktir.

“Ziya Gökalp Ve Çocuk Edebiyatı” adlı bu makalede, Gökalp’in çocuk, çocuk eğitimi, çocuk ve edebiyat konularındaki görüşleri özetlenmiştir. Ayrıca çocuk edebiyatı alanına giren eserleri şekil, muhteva, dil ve üslup bakımından değerlendirilmiştir. Araştırma Gökalp’in bütün eserleri ve Gökalp hakkında yazılmış incelemelerle sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: Ziya Gökalp, Çocuk Edebiyatı, Türkçe Eğitimi, Edebiyat

ABSTRACT

Ziya Gökalp, who has great impact on the Turkish science, literature and politics, is one of the most important intellectuals. Gökalp is quite colorful and multiaspected person. From sociology to education and literature to history, he has lost of various thoughts and works. This study aimed at exposing his thoughts on child literature and examining his works on this field.

On this article named Ziya Gökalp and child literature, Ziya Gökalp’s thoughts on child, child education and child and literature have been summarized. After determining his opinions on child literature roughly, Gökalp’s works in child literature have been evaluated on the aspect of form, content, language and style. Research is limited to Gökalp’s all works and Works written about him.

Keywords: Ziya Gökalp, Child Literature, Turkish Education, Literature

Türk, ilim, fikir, edebiyat ve siyaset hayatında derin izler bırakan Ziya Gökalp, yakın tarihimizin en önemli simalarındandır. Büyük Atatürk, “Etimin ve kemiğimin babası Ali Rıza Efendi ise, fikrimin babası da Ziya Gökalp’tır.” demektedir. Sözden de anlaşılacağı üzere Gökalp, fikirleriyle Atatürk ilke ve inkılaplarına; dolayısıyla Cumhuriyet dönemine damgasını vuran insandır. Toplumsal ve ferdi pek çok konuda fikirleri ve önerileri vardır. Söz konusu fikir ve önerilerden yola çıkarak bu çalışmamızda, Gökalp’in çocuk edebiyatı hakkındaki düşünce ve faaliyetlerine değineceğiz.

Ziya Gökalp’in düşünce sisteminin merkezini millet kavramı oluşturur. Gökalp, aileyi milletin en temel ve çekirdek yapı taşı olarak görür. Sosyolog, düşünür ve edebiyatçı kimliği ile aile kavramına çok önem veren Gökalp, bir fert ve bir baba olarak da aile ocağını fazlasıyla önemser. Malta’dan kızı Seniha’ya yazdığı bir mektupta: “insanı mesut edecek yegâne hayat, aile hayatıdır. Yeryüzünün cenneti aile ocağıdır.” (Tansel, 1989b, s.562) der.

Aile ocağını böylesine önemseyen Gökalp, çocuğu ailenin süsü kabul eder. Kendi çocuklarına ve onların şahsında bütün çocuklara derin bir sevgisi vardır. Onun “İnsan ruhunun çocuklarla beraber saf bir hayat yaşamaya ihtiyacı vardır.

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Göz çiçeklere muhtaç olduğu gibi, ruh da çocuklara muhtaçtır.” (Tansel, 1989b, s. 184) cümleleri bu sevginin ispatı gibidir. Aynı doğrultuda; “Çocuksuz bir hayat, çiçeksiz bir tarla gibi pek sevimsiz.” (Tansel, 1989b, s. 571) ifadesini de kullanır.

Ziya Gökalp çocuklara olan sevgisini ve onları iyi anlamasını kendi çocukluğundan kopamamasına bağlar. Ailesine yazdığı bir mektubunda bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Çocukluk başka bir âlemdir. İnsanlar büyüyünce o zamanın duygularını unuturlar. Ben, yazdığım çocuk şiirleri de gösterir ki, o hayattan hiçbir zaman çıkamıyorum.” (Tansel, 1989b, s. 571)

Gerçekte de Gökalp, çocukluğundan hiç kopamamış, sürekli kendi çocukluğunun izlerini taşımıştır. Şahsiyetinin ve fikirlerinin olgunlaşmasında çocukluğunda yaşadığı olayların tesirli olduğunu söyler. İnsanın çocukluğunda aldığı eğitimin ve çocuğun kendi yönelimlerinin kişinin hayat görüşünün belirlenmesinde büyük rol oynadığını düşünür. Bu nedenle çocuğun seçimlerine saygı duymak gerektiğini belirtir. Çocuğun istediği kitapları okuması ve istediğini yapması gerektiğini savunur. O, kendi çocukluğunda istediklerini yapmış ve bundan fayda görmüştür. Bunu şöyle ifade eder:

“Misal olarak ben kendi çocukluğumu anlatacağım. Ben çocukken bazılarına göre çok tembel, bazılarına nazaran da çok çalışkandım. Okulun derslerine hiç çalışmazdım. Fakat geceli gündüzlü meşgul olduğum bir şey varsa o da kitap okumaktı.

Yedi yaşındayken Aşık Garip, Kerem, Şah İsmail gibi kitaplardan bir koleksiyonum vardı. Bir iki sene sonra tiyatro kitaplarına, daha sonra romanlara, şiir ve edebiyat kitaplarına sarıldım.” (Tansel, 1989b, s. 159-160)

Bu yönelişler Ziya Gökalp’ın düşünce dünyasını oluştur. Nitekim Gökalp çocuk ruhunu gayet hassas bir aynaya benzetir. (Tansel, 1989b, s. 115)

Gökalp’a göre “hayatın en tatlı çağı çocuklukdur.” (Tansel, 1989b, s. 205) Malta’dan eşi Vecihe Hanım’a yazdığı bir mektupta şunları söyler:

“Zaten ben bir türlü çocukluktan, gençlikten dışarı çıkamıyorum. Çocukluk şetaret, gençlik metanettir. Hayat bunlarsız nasıl yaşanır? Benim nasıl yaşadığımı soruyorsun: Türkan gibi desem bilmem inanır mısın? İnsanların yalancı hakikatlerinden uzak, hakikatten daha doğru olan hayaller, masallar, rüyalar içinde yaşıyorum.” (Tansel, 1989b, s. 407)

Çocukları çok seven, onlarla ilgilenen, onlar için yazan bir insanın içindeki çocuk her an dışarı çıkabilir. Ziya Gökalp her vesileyle içindeki çocuk ruhunu eserlerinde sık sık açığa vurmuştur. “Yaşımın kaç olduğunu bilmem; fakat ben biraz çocuk, biraz da gencim. Çocuk olmasaydım çocuk masalları, şiirleri yazar mı idim?” (Tansel, 1989b, s. 489) demesi anlamlıdır.

Ziya Gökalp’ın çocukluk ve çocuklarla ilgili en samimi görüşleri sürgün yıllarında eşine ve kızları Seniha’ya, Hüriyet’e ve Türkan’a yazdığı mektuplarda yer bulur. Çocuklarına hasret duyan bir babanın kaleminden çıkan bu samimi görüşler bir mütefekkirin hayata ve çocuklara bakışının en saf hâlidir. 4 Ekim 1920 tarihli mektubunda kızı Seniha’ya şunları yazar:

“Türkan gibi Hürriyet gibi ben de hülyalar kuruyorum; ben de onlar gibi çocuk oldum. Hayatın en tatlı zamanı çocukluk çağıdır. Ben bir türlü çocukluk zamanını unutamam. Şiirle, felsefeyle uğraştığım da bundan dolayı değil mi? İnsaniyetin çocukluk devrinde bu günkü ilim, fen ve medeniyet yoktu. Yalnız şiir, felsefe ve ahlak vardı. Şimdi de şairlik, filozofluk ve ahlaklılık ancak çocuk gibi saf kalabilmiş insanlarda görülebilir. Çocukluk ve gençlik? Bu devirler geçtikten sonra, insanlar şe’niyyete, yani hariçteki hakikatlere daha çok yaklaşır; fakat mefkûreden de o kadar ziyade uzaklaşırlar; fakat, bu çocukluk ve gençlik yaşa tabi’ değildir. Nice ihtiyarlar vardır ki, ruhen genç kalmışlardır. Nice gençler de vardır ki, ruhen ihtiyarlardan ziyade mefkûreye yani gençliğe uzak düşmüşlerdir. Beni bu felaket günlerinde mukavemetli yapan kalbimin çocukluğu, ruhumun gençliğidir. Kalbimin çocukluğuna tabi’ olduğum zaman, hayata bir şair gözüyle bakarım. Ruhumun gençliğine uyduğum zamanlarda ise, dünyayı bir filozof gözüyle görürüm. Hayata bir sarraf gözüyle bakmak, dünyayı bir tüccar gözüyle görmek, insanı yüksek saadetten uzaklaştırır. Onlar, belki maddeten daha rahat yaşarlar; fakat manen bedbahtlardır; çünkü insanlığın hakiki zevklerini tatmaktan mahrumdurlar. Sözün doğrusu, insanda bu iki ruhiyyet beraber bulunmalıdır. İnsan hem mefkûreli hem şe’niyetli olmalıdır. Tam mükemmel bir insan böyle olur.” (Tansel, 1989b, s. 453)

Ziya Gökalp’ın düşünce dünyasında çocuk yüce ve kutsal bir varlık, çocukluk da insanın en mutlu olduğu dönemidir. Hayatın en temiz, en tatlı ve en güzel anları çocukluk çağında yaşanır.

“Çocuk Allah’ın nurunu hisseder. O, daima Allah’la beraberdir. Bundan dolayıdır ki, çocukluk hayatı en mesut bir zamandır. Bu çağda bütün duygular şüirdir, bütün sesler musikidir, bütün hareketler rakstur, bütün sözler masaldır, romandır, edebiyattır. Hayat, meraklı bir tiyatro sahnesidir... onlar hayatın acılarını henüz bilmiyorlar. Hasılı çocukluk tatlı bir hayat, masum bir ömürdür.”(Tansel, 1989b, s. 518)

Ziya Gökalp, çocukluğu sadece duygusal bir pencereden görerek çocuğa karşı sevgi ve ilgi duymaz. Aynı zamanda bilim adamı kimliği ile çocukla ilgili yaklaşımları vardır. Çocuk ve toplum, çocuk ve edebiyat, çocuk ve din gibi konularla ilgili tespitleri vardır. Örneğin, çocuk ve toplum ilişkisine yönelik olarak, bireyin değerlerinin, özelliklerinin ve alışkanlıklarının çocukluk döneminde kazanıldığı hususunu şöyle dile getirir:

“ İnsan en samimi, en derunî duygularını ilk terbiye zamanlarında alır. Tâ beşikte iken işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır. Bundan dolayıdır ki, en çok sevdiğimiz dil ana dilimizdir. Ruhumuza vücut veren bütün din, ahlâk ve güzellik durgularımızı bu dil vasıtasıyla almışız zaten ruhumuzun sosyal duyguları, bu din, ahlâk ve güzellik duygularından ibaret değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi cemiyetten almışsak, o cemiyette yaşamak isteriz. Başka bir cemiyetin içinde daha büyük bir refahla yaşamamız mümkün iken, cemiyetimiz içinde fakirliği buna tercih ederiz. Çünkü dostlar içindeki bu fakirlik, yabancılar arasındaki o refahtan ziyade bizi mesut kılar. Zevkimiz, vicdanımız, özleyişlerimiz hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız cemiyetindir. Bunların yankısını ancak bu cemiyet içinde işitebiliriz.

Ondan ayrılıp da başka bir cemiyete intisap edebilmemiz için, büyük bir engel vardır. Bu engel, çocukluğumuzda o cemiyetten almış olduğumuz terbiyeyi ruhumuzdan çıkarıp atmanın mümkün olmamasıdır.” (Ziya Gökalp, 1970, s. 21-22)

Gökalp, çocukların ruh dünyaları, çocuğun toplumdaki yeri, onların eğitimi gibi meselelerde fikirler beyan etmiş bir düşünürdür. Bunlardan birkaç örnek verecek olursak:

“Çocuk dünyaya geldiği zaman lâ-millî bir ferttir. Çünkü ana rahminden beraberinde millî harsa, millî kıymet hükümlerine dair hiçbir duygu getirmez.

Çocuklar mektebe gittikten sonra oralarda, yalnız eski yahut yeni bir medeniyetin cansız ananelerini öğrenir ve millî harstan büsbütün mahrum kalırsa gayr-ı millî fertler sırasına geçerler. (...)

Terbiyenin gayesi millî fertler yetiştirmektir. Millî fertler yetiştirmek ise, doğrudan doğruya millet yapmak demektir. Hakiki ferdiyetler de ancak bu millî fertlerdir; çünkü fert, ancak millî harsın temsilcisi olduğu zaman bir şahsiyete maliktir. Gayr-ı millî fertler ise, dejenere dediğimiz şahsiyetsiz insanlardır. Şahsiyet önce millette meydana gelir ki, buna hars adını veriyoruz. Millî terbiyenin gayesi, şahsiyet sahibi gençler, fertler yetiştirmektir.” (Ziya Gökalp, 1972, s. 18-21)

Bütün bu düşünceler, Gökalp’ın çocuklara çok yakın ilgi duyduğunu, onları toplumda önemli bir yerde gördüğünü ortaya koyar. Çocukları eğitmek gayesindedir, topluma çocuklar yoluyla ulaşmayı bilmıştır. Çocuk Ziya Gökalp’ın dünyasında büyük bir yer kaplar. Kızı, Hürriyet Hanım bir hatırasında şunları yazar:

“Diyarbakır’da çıkardığı Küçük Mecmua’da ilmî ve fikrî yazılarıyla beraber çocuk masalları da yazıyordu. O zaman bir gün dedim ki:

_ Baba, bu masalları benim için mi yazıyorsun?

_ Hayır, yalnız senin için yazmıyorum.

_ Biliyorum yalnız benim için değil, benimle kardeşlerim için yazıyorsunuz.

_ Hayır, Hayır, bilemedin! Bu masalları yalnız senin ve kardeşlerin için yazmıyorum; Türk çocukları için yazıyorum. Ben yalnız senin ve kardeşlerinin babası değilim. Bu dünyadaki bütün Türk çocuklarının babasıyım. Sizleri ne kadar düşünür ve seversem onları da o kadar düşünür ve severim.” (Beysanoğlu, 1964, s. 326.)

Ziya Gökalp sürgündeyken düşman çocuklarına bile sevgiyle bakabilen onlara bakarken duygulanabilecek kadar çocuk sevgisiyle dolu ve çocuk ruhlu bir insandır. Kızı Seniha’ya Malta’dan yazdığı 19 Şubat 1920 tarihli mektubunda çocuklara duyduğu hasretini ve sevgisini ortaya koyarak şu satırları yazar:

“Sürü sürü koyunlar, öbek öbek çocuklar görüyoruz. Çocuklar umumiyetle bize selam verirler. Acaba bizi kendileri gibi mektep talebesi mi sanıyorlar? Yahut başımızdaki fesler ve kalpaklar, onlara sevimli mi görünüyor? Hasılı küçük çocuklar bize dost nazarlarla bakıyorlar. İngilizce kitaplarda da çocuk şürlerini severek okuyorum. Hayatın en tatlı yanı çocukluktur. Bu devirde dinlenen peri masalları, en güzel romanlardan daha vecdlidir. Bilmem

Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı

çocuklarıma olan iştiyakımdan, tahassürümden dolayı mı her nedense bu gün ruhumun içi bir çocuk bahçesi gibi olmuştur.” (Tansel, 1989b, s. 205)

Yukarıdaki bilgiler ışığında Ziya Gökalp’ın çocuk hakkındaki görüşlerini, yaklaşımlarını topluca ifade etmek gerekirse; o, çocuğa, düşünür, sosyolog, edebiyatçı, baba Ziya Gökalp olarak bakar. İnci Enginün, bu durumu şu şekilde özetlemektedir.

“Türk cemiyeti için önemli bütün meseleleri içine alan bir sistemin kurucusu olan Ziya Gökalp bu sistemde en küçük birim ve geleceğin unsuru olan çocuğa da büyük yer vermiştir. Çocuk sosyal kurumların en önemli ve en ufak birimi olan ailenin temelidir. Gökalp aile ve çocuk üzerinde çok durmuş, çocuğu hem aile birimini kuvvetlendiren varlık hem de cemiyetin geleceğinin gücü olarak görmüş ve çocuğun bir şahsiyet olarak yetiştirilmesini hedef edinmiştir. Gökalp’ın eserlerini ele aldığımız zaman, çocuklarla ilgili görüşlerini dört grupta toplayabiliriz.

1. Terbiye ve sosyal meselelerle ilgili olarak çocukların yetiştirilmesine dair görüşleri.
2. Çocukları yetiştirmek için yazdığı şiirler ve masallar.
3. Kendi çocukluğuna dair intibaları.
4. Kendi çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili görüşleri ve telkinleri.” (Enginün, 1991, s. 426)

Ziya Gökalp Türk milletinin her türlü meselesiyle ilgilenmiş bir düşünürdür. Yukarıda söylediğimiz gibi o, sosyolog, edebiyatçı, şair, filozof aynı zamanda da eğitimcidir. Fiilî olarak eğitim camiasında yer alması ve eğitimle ilgili ortaya koyduğu fikirleriyle Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri vardır.

Gökalp eğitimi terbiye sözcüğü ile ifade ederek şöyle tanımlar:

“Terbiye bir cemiyette, yetişmiş neslin henüz yeni yetişmeğe başlayan nesle, fikirlerini ve hislerini vermesi demektir.” (Ziya Gökalp, 1973, s. 321)

Başka bir makalesinde, “eğitim toplumun bireylerini kendisine benzetmesi, yani temsil etmesi” şeklinde eğitimin fonksiyonunu anlatır. (Ziya Gökalp, 1992, s. 170)

İçtimaiyat Mecmuası, Millî Tetebbular Mecmuası, Yeni Mecmua dergilerinin yayınlanmasına öncülük ederek, Türkçülüğün Esasları, Türk Medeniyet Tarihi, Türkleşmek- İslâmlaşmak- Muasırlaşmak kitaplarını yazıp yayınlamak döneminde eğitimle ilgili görüş ve politikaların ortaya çıkıp tartışılmasını sağlamıştır. Millî eğitim meselelerini ilk kez sistemli olarak ortaya atıp işleyen odur. Cumhuriyetin eğitim ilkelerinin belirlenmesinde Ziya Gökalp’ın önemli bir rolü vardır. Öğretmen sorunları, meslek eğitimi sorunları gibi konulara yıllar önce çözüm aramıştır. Temmuz 1917 Muallimler Kongresi, Terbiye Kongresi, Ahlâk Kongresi, Lisan Kongresi gibi toplantıların önce ulusal sonra da uluslararası düzeyde toplanmasını önerir. Zaten Halkçılık, Milliyetçilik, Laiklik, Garpcılık, millî tarih, dilin sadeleşmesi, kadın hakları konularında olduğu gibi millî eğitim konusunda da Ziya Gökalp’ın fikirleri Atatürk’e ilham olmuştur. (Akyüz, 1994, s. 270-272)

Bugünkü eğitim anlayışındaki “yaygın ve örgün eğitim sınıflandırmasını ilk olarak ortaya koyan ve savunan odur.” (Aksu, 1989, s. 30) Eğitimi şu şekilde sınıflandırmıştır:

“ Birinci tarz, yetişmiş neslin, kendisinin hiç haberi olmadan, samimi hayattaki konuşmaları, fiil ve hareketleriyle canlı misaller teşkil ederek yeni nesle tesirler icra etmesidir. İkinci tarz, yetişmiş neslin velî, vasî, öğretmen, mürebbî adlarıyla resmî vazifeler alarak, usûl ve irade altında yeni nesle bir takım muayyen fikirleri ve hisleri telkine çalışmasıdır. Ben, terbiyenin bu iki tarzdan birincisine yaygın terbiye, ikincisine organize terbiye adlarını veriyorum.” (Ziya Gökalp, 1973, s. 321)

Bütün bunlardan sonra, yaşadığı dönemden bu yana eğitim tarihimizde çok önemli bir yeri olan Ziya Gökalp, Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının miladı kabul edilebilir.

Gökalp eğitimin gayesini millî fertler yetiştirmek olarak tayin etmiştir:

“Millî fertler yetiştirmek millet yapmak demektir. O halde millî terbiyenin gayesi, millet yapmaktır denilebildiği gibi, hakiki fertleri yetiştirmek de denilebilir.” (Ziya Gökalp, 1973, s. 50-51)

Terbiyenin tanımını ve gayesini yukarıdaki şekilde tespit eden Ziya Gökalp’ın eğitim hedefinde çocuklar vardır. Eğitimle ilgili görüşlerinin toplumun tamamını ilgilendirdiği ve toplumun tamamına hitap ettiği söylenebilir ancak genel anlamda eğitim, -özellikle örgün eğitim- çocukları hedef aldığı için Gökalp’ın eğitim görüşleri çocuk eğitimi ile ilgilidir. Gökalp’a göre eğitim millet yapmak gayesi taşır. Bu gayeye ulaşmanın en güzel yolu ise terbiyenin tanımında yeni nesil olarak belirttiği çocukları millî kültür bünyesinde eğitmek ve sosyalleştirmektir.

Ziya Gökalp bir ideologdur. Bu sebeple fikirlerini emanet edebileceği ve bu fikirleri uygulamaya geçirecek yeni bir nesle ihtiyaç duyar. Bu nesil, çağının çocukları ve gençleridir. Fikirlerinin özeti olarak kabul edilebilecek olan Türkçülüğün Esasları adlı eserinin son cümlesinde: “Ey, bugünün Türk gencil! Bütün bu işlerin yapılması, yüzyıllardan beri seni bekliyor.” (Ziya Gökalp, 1970, s. 188) diyerek gençliğe seslenmekte onları göreve çağırmaktadır. Aynı şekilde çocukları da ideolojisinin geleceği olarak görür. Bundan dolayı Gökalp, çocuk eğitimine özel bir değer vermiştir. Çocukları devletin ve milletin devamı, geleceğin teminatı olarak görmektedir. Gelecekte sağlıklı bir millet hayatı oluşturabilmek için, çocukların millî değerler, millî duygular ve modern ilimler çerçevesinde eğitilmesi gerektiğini düşünür. Onun bu yaklaşımlarını çocuklar için yazdığı eserlerin hemen hemen tamamında görmek mümkündür.

Diğer görüşlerinde olduğu gibi çocuk eğitimi konusunda da Ziya Gökalp’ın düşünce merkezi millîliktir. O, modern bir eğitim anlayışını savunur ve bunun temelini millî eğitimde görür. Konuyla ilgili olarak Millî Terbiye isimli makalesinde şu görüşlere yer verir:

“Hulâsa, modern cemiyetlerde, çocuklara millî terbiye verilmesiyle, aynı zamanda, modern terbiye de verilmiş olur. Halbuki, modern olmayan cemiyetlerde çocuklara modern terbiye vermeye çalışmakla ne modern terbiye

ne de millî terbiye verilebilir. Tam tersine, çocukların karakersiz, muvazenesiz, gayr-ı millî bir surette yetişmesine sebebiyet verilmiş olur.

Hususiyle, biz modern bir cemiyet olduğumuz için, terbiyemizin yalnız millî olmasını temine çalışmak kâfidir. Terbiyemiz millî olduğu gün, ister istemez modern de olacaktır. Bizim için millî terbiyenin gayesi, aynı zamanda modern terbiye gayesinin de içinde vardır.” (Ziya Gökalp, 1973, s. 62-63)

Ziya Gökalp eğitim hakkındaki görüşlerini üç ana prensip üzerine kurar. Bunlar; Türk Eğitimi, İslam Eğitimi ve Çağdaş Eğitimidir. Bu üç eğitimin birbirine yardımcı, birbirini tamamlayıcı ve yol gösterici olması gerektiğini savunur. Bu yardımlaşma ve irtibat olmazsa eğitimin birbiriyle çelişen ve faydasız bir iş olacağını söyler. “Oysa yetkilerinin çemberi ve bu çemberin sınırları akla uygun ve dosdoğru belirlenmezse birbirine karşı ve düşman olabilirler.” (Ziya Gökalp, 1992, s. 49)

Ortaya koyduğu fikirleri ve eserleriyle çocuk eğitiminde yeni ve modern bir yaklaşım sergileyen Ziya Gökalp milletin geleceğinin çocuklar olduğunu görmektedir. Bu sebeple onların eğitimine büyük önem verir. Gökalp çocuklara verilecek eğitimin usulleri üzerine de fikirler beyan eder. Mesela çocuk eğitiminde gayet hassas ve nazik olunması gerektiğini vurgular ve şunları söyler:

“Çocuk her gördüğünü taklit ettiği gibi, korkaklığa ve cesarete de ufakken alışır.” (Tansel, 1989b, s. 171-72)

Aynı konuda, çocuklarla ilgilenirken söz konusu dengenin iyi ayarlanmasının önemine istinaden eşine yazdığı bir mektupta şunları yazar:

“Çocuğu şımartmak iyi değildir, fakat, korkutmak hiç caiz değildir. Türkan gibi çocuklar tatlı dille yola gelir.” (Tansel, 1989b, s. 180)

Ziya Gökalp’ın çocuklar ve çocuk eğitimi konularındaki görüşlerini ortaya koyan belgeler arasında özel mektuplarının da bulunması, bu konularda çok aydınlatıcı olmuştur. Gökalp sürgün yıllarında çocuklarından ayrı kaldığı için çok müteessirdir. O, çocuklarıyla birlikte olmak onlarla oynamak, eğlenmek, onlara dersler vermek ister çünkü Gökalp, çocukların eğitiminde ailenin büyük rol oynadığını bilir. Çocuk ilk eğitimini ailesinden alır. Özellikle anne çocuğun eğitiminde büyük sorumluluk taşır. Çocuk eğitiminde annenin üstüne düşen bu büyük görevin farkında olan Gökalp bu durumu değişik bir benzetme ile anlatır:

“Bir anne çocuklarını söyletmeli ve onlara ihtiyaçlarına göre terbiye edici sözler söylemelidir. Çocuklar, aile tarikatının müridleridir. Anneleri onların şeyhi gibidir. Şeyh nasıl müridlerinin ruhlarıyla meşgul olur ve daima bu ruhları tedavi ederse, anne de çocukları hakkında onun gibi yapmalıdır.” (Tansel, 1989b, s. 384)

Yine ailenin çocuk eğitimine katkısını dile getirirken:

“Çocuk için en iyi mektep, ana kucağıdır; en iyi bahçe baba ocağıdır. Aile içinde alınan terbiye, her terbiyenin fevkindedir.” (Tansel, 1989b, s. 447) der.

Aileyi eğitim yuvası olarak görmektedir. Kızı Hürriyet’e yazdığı bir mektupta, küçük kızı Türkan’ın güzel konuşmayı öğrenmesi için ona yardımcı olmasını ister ve şu bilgileri verir:

“Türkan’a güzel masallar söyle; konuşmayı kendisine doğru öğret! Çocuk diliyle eğri büğrü konuşmasın” (Tansel, 1989b, s. 174)

Ziya Gökalp'ın çocuk eğitimi ile ilgili olarak çocuklara doğrudan telkinleri azdır. Onun, çocuk eğitimi ile ilgili görüşlerini daha ziyade, yetişkinlere bu konudaki telkinlerinde görmek mümkündür. Buna örnek olabilecek bir değerlendirmesini eşine yazdığı bir mektubunda dile getirir. Küçük çocukların meraklı olabileceğini bu durumun normal olduğunu ve anne babaların, büyüklerin meraklı çocuklara nasıl tavırlar göstermeleri gerektiğini anlatarak:

“Çocuklar her şeyi anlamak isterler, sorarlar; fakat bizde ekseriya ana ve babalar, çocuğun bu suallerine kıymet vermezler. Ona baştan savma bir cevap verirler. Bu iyi değildir. Bilakis çocuğun bu sorularından istifade ederek, ona sorduğu şeye dair doğru bilgiler öğretmelidir. Bir çocuk daima suallerine baştan savma cevaplar alınca, yavaş yavaş artık hiçbir şeyi merak etmez ve sormaz olur; çünkü evvelki suallerine aldığı cevaplar ruhunu doyurmadı. Avrupa'da ise çocuğun bir şey sormasını dört gözle beklerler; çünkü bir çocuk sorduğu bir şeyi anlamağa hazırlanmış demektir. Bu fırsatı kaçırmayarak çocuğa sorduğu şey hakkında onun anlayacağı derecede malûmat verirler. Bundan başka babalar ve analar kendileri de, çocuklardan birçok şeylerin ne olduğunu sorarlar. Çocuk cevap vermek için düşünmeğe mecbûr olur. Doğru cevaplar verirse kendi aklına, zekasına itimad etmeğe, kendi kendine meseleler halletmeğe alışır. Bu usul eğlenceli bir çocuk terbiyesi yoludur.” (Tansel, 1989b, s. 513-514) yargısını ortaya koyar.

Gökalp yukarıdakilere benzer yaklaşımlarını sıklıkla dile getirir. Onun bu yaklaşımını Önder Göçgün bir pedagoğ tavrı olarak nitelendirir ve Ziya Gökalp'ın 2 Aralık 1920 tarihli mektubundan alıntılar yaparak şunları yazar:

“Ziya Bey bir pedagoğ tavrıyla çocuğun biraz yaramaz ve zeki olmasını sever.

‘...çocuklar dövülmekle uslanmaz. Zaten bir çocuğun çok uslu olması da iyi değildir. Zeki çocuklar, yaramaz olurlar. Uslu çocuklar hımbıl olanlardır.’

Onun için de; ‘küçük çocuklara bağırma(nın), dövme(nin), ekşi yüz gösterme(nin) iyi olmadığı’ inancındadır. Zira:

‘Sinirlilik bundan doğar. Sinirli insanlar, çocukken yahut büyüdükten sonra sert muamele gören insanlardır.’ (Göçgün, 1992, s. 74)

Gökalp aynı tavrını sık sık sergiler. Gökalp'ın bu pedagoğ tavrını Önder Göçgün aynı yazısının devamında mektuplarından alıntılar yaparak şöyle dile getirir:

“Onun nazarında çocuk, ‘kendisine kıymet verildiğini gördükçe, kendi kendine itimat eden bir varlıktır’ ve:

Bir çocuğa yaramaz, haylaz gibi sözlerle hitap edilirse, gerçekten yaramaz ve haylaz olur. Bununla beraber çocuğu şımartmak da iyi değildir.” (Göçgün, 1992, s. 75)

Çocukların da yetişkinler gibi maddî, manevî bir takım ihtiyaçlarının olduğu bilinen bir gerçektir. Güzel sanatların bir şubesi olan edebiyatın çocukların manevî ihtiyaçlarının karşılanmasında çok önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Söz konusu rol, edebiyatta, çocuk edebiyatı alanının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ziya Gökalp fikirleri ve bu sahadaki eserleriyle çocuk edebiyatının öncülerindedir.

Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı

Ziya Gökalp'ın döneminde (1876-1924) bugünkü anlamda, sınırları tespit edilmiş bir çocuk edebiyatı yoktu. Ancak o, bugünkü çocuk edebiyatına temel olabilecek nitelikte fikirler ve eserler ortaya koymuştur.

Edebiyatın; çocukların eğitimi, olgunlaşması, sosyalleşmesi ve diğer ruhî ihtiyaçlarını karşılaması gibi konularda en büyük yardımcı olarak gören Ziya Gökalp edebiyat-çocuk ilişkisini çok önemli bulur. Çocukların müspet özellikler kazanabilmesi için edebiyat önemli bir araçtır. Onun bu konudaki fikirlerine örnek olması bakımından, kızlarına yazdığı bir mektubunda söylediği şu cümleler önemlidir.

“Edebiyata ve şiire kıymet vermeli: çünkü bu iki hüner de gayet eğlenceli ve zevklidir. Aynı zamanda zekaya nur, muhayyileye kanat, kalbe de heyecan verir. Derslerin en vecdli edebiyat ve şiire dair olanlardır. Resimle mûsikî de şiirle edebiyatın arkadaşıdır. Bunların hepsi rûha güzellik, ahlâka temizlik verir. İnsan en tatlı vecdleri bu hünerden alır. Çocuklara Allah sevgisi, mefkûre sevgisi iyi verilmiyor. Çocuklar bu duyguları da, edebiyatın ilahilerinden, destanlarından almak mecbûriyetindedir.” (Tansel, 1989b, s. 73)

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi Gökalp, toplumsal kuralları, Türklük ve beşerî değerleri çocuklara edebiyat yoluyla telkine çalışır. Bu anlamda edebiyatı bir araç gibi kullanmak isteği düşünülebilir. O, edebiyatı faydacı bir beşerî ilim olarak görür. Ferdîyet ve şahsiyet adlı makalesinde bu konuyla ilgili olarak edebiyatın yeni nesle şahsiyet kazandırması gerektiğini belirtir. Şînasî ve Nâmık Kemâl dönemi edebiyatının gençleri şahsiyetli olmaya yönlendirdiğini söyleyerek edebiyatın bu noktadaki görevini şöyle tespit eder:

“Edebiyat, gençlik terbiyesinin temeli olan beşerî ilimlerin mühim meşalelerinden biridir. İşte, bu yeri itibariyledir ki edebiyat insanı tam bütünlüğüyle tasvir etmek mecburiyetindedir. Edebiyat bütün insanlık hakkındaki gördüklerini söylemek için basın huzuruna davet edilmiş bir şahit mevkiindedir. Bu şahit insanların yalnız ferdi temayüllerini tasvir eder de, şahsi temayüllerini saklarsa vazifesini kötüye kullanmış, hakikate karşı küfretmiş olur.” (Ziya Gökalp, 1973, s. 197)

Gökalp çocuklar için şiirler ve masallar yazmıştır. Onun bu vadideki eserleri çocuklara edebiyat aracılığı ile ulaşmak istemesinin bir sonucudur. Çünkü Gökalp edebiyatı pek çok noktada en iyi iletişim aracı olarak kabul etmektedir. Çocuklar edebiyat aracılığı ile eğitilmeli, onlara edebiyat aracılığı ile hitap edilmelidir. Kızlarına yazdığı mektuplarından birinde küçük kızı Türkan'ın aile içindeki eğitim ve diğer aile fertleriyle iletişimi konusunda söyledikleri çocuk ve edebiyat ilişkisini nasıl değerlendirdiğini gösterir:

“Çocuğu şmartmak iyi değildir. Korkutmak hiç caiz değildir. Türkan gibi çocuklar tatlı dille yola gelir. Ona vermek istediğiniz dersleri, masallarla anlatabilirsiniz. O, küçük zekasıyla annesine teselli verebiliyor; o halde, masallarla vereceğiniz dersleri anlayabilir.” (Tansel, 1989b, s. 180)

Ziya Gökalp edebî ürünlerin çocuk ruhuna ne derece hitap ettiğini iyi bilir. Kendi çocukluğundan örnekler vererek çocuğun ruhunu edebî eserlerle doyurduğunu ve zihnini edebî eserlerle genişlettiğini belirtir. Edebî eserlerin çocuk üzerindeki olumlu tesirine o kadar inanır ki kızı Seniha'nın kardeşi

Hürriyet’le ilgili -çok konuşmuyor, konuşurken sıkılıyor- şikâyeti üzerine cevaben şöyle yazar:

“Üzerine düşmeden, kendisini sıkmadan, masallarla, oyunlarla biraz bu kızcağzı da şetaretlendirirseniz iyi olur. Kendisine sıkılma, utanma dendiğçe, mahcupluğu daha ziyade artar, fakat, bu gibi sözler söylemeden, kendisiyle çok konuşup söyletmek faydelidir. Ezberlediği şiirleri yüksek sesle okursa, hepimizin yanında masal söylerse, yavaş yavaş sıkılganlığı geçer... Birbirinize masal söyleyiniz.” (Tansel, 1989b, s. 218)

Ziya Gökalp’in fikir sisteminde çok belirgin bir özellik vardır. O önce teoride fikirlerini ortaya koyar sonra bu fikirlerin hayata geçirilmesinin yollarını gösterir. Buna da bizzat öncülük eder. Gökalp’in çocuk ve edebiyat eksenindeki görüşlerini değerlendirirken de aynı istikamette hareket ettiğini görürüz.

Ziya Gökalp’a göre edebiyat millî olmalı, edebî eserlerde sade bir Türkçe kullanılmalı, edebî eser, okuyucusuna şahsiyet ve olgunluk kazandırmalı, okuyucuyu sosyalleştirmeli ve geliştirmelidir. Çocuklara yönelik yazdığı eserlere genel bir çerçeveden bakıldığında zaman onun eserlerinin bu fikirlerinin tatbiki niteliğinde oldukları görülür. Somutlaştırarak söyleyecek olursak Gökalp, masallarında ve şiirlerinde millî motiflere yer vererek Kızıl Elma’da Türkçülük mefkûresini; Tembel Ahmet ve Küçük Şehzade’de çalışkanlık ve dürüstlüğü neler kazandırabileceğini; Keloğlan ile Kuğular’da halkın zulme karşı zaferini; Düzme Keloğlan’da görünüşe kıymet vermenin kötü sonuçlarını; Pekmezci Anne’de sabrın, Keşiş Ne Gördün’de iyi kalpliliğin faydalarını; Yılan Bey ile Peltan Bey’de ise aile bağlarının önemini sade bir dille kaleme almıştır.

İnci Enginün, “Cumhuriyetin ilk nesillerinde, bu masal ve şiirlerle telkin edilen millî ve beşerî değerler derin izler bırakmıştır.” (Enginün, 1991, s. 427) demektedir. Bize göre de bu böyledir ve çok yerinde bir tespittir.

Gökalp’in çocuk, çocuk eğitimi, çocuk ve edebiyat konularına ilişkin düşünce ve yaklaşımlarını eserlerinde uyguladığını görürüz. Buna göre Ziya Gökalp’in çocuk edebiyatı sahasına dahil edebileceğimiz eserleri şekil, konu, dil ve üslup, bakımından değerlendirildiğinde söz konusu yargının doğruluğu daha iyi anlaşılacaktır.

Ziya Gökalp, edebî eserlerinde Divan, Halk ve Batı Edebiyatı şekil unsurlarını kullanmıştır.

Yetiştigi ve yaşadığı dönem itibarıyla Gökalp’in Divan edebiyatından tamamen kopuk olması beklenemez. 1911 yılında Genç kalemler hareketi ile başlayan dilde sadeleşme ve millileşme cereyanına kadar Gökalp Klâsik edebiyatımızdan kopmuş değildir. O, Fevziye Abdullah Tansel’in de tespit ettiği gibi vezin olarak “ilk manzumelerinde aruzu” (Tansel, 1989a, s. XXIX) kullanmıştır. Divan edebiyatı nazım şekillerinden de gazelle şiirler yazmıştır. Ancak onun çocuk edebiyatı alanına dâhil olan eserlerinde Divan edebiyatı nazım şekillerinden herhangi birine rastlanmaz.

Daha sonra Ziya Gökalp’in fikirleri belli bir sistematığe oturunca edebî eserlerin şekli konusunda net görüşler ortaya koymuş ve eserlerinde söz konusu görüşlerini uygulamıştır. Bu aşamada Gökalp’in manzumelerini bir kaç hariç özellikle Türk Halk ve Batı edebiyatının nazım şekilleriyle yazdığı görülmektedir.

Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı

Bu uygulamanın gerekçelerini Türkçülüğün Programı'nı yazarken ortaya koymuştur. Gökalp fikirlerini Türkçülük temeline oturturken Halka Doğru ve Garba Doğru ilkelerini ortaya koyar. Bu doğrultuda Edebiyatımızın Millileşmesi ve İşlenmesi başlığı altında bu konuyu geniş bir şekilde açıklar:

“Türkçülüğe göre, edebiyatımız yükselebilmek için, iki sanat müzesinde terbiye görmek mecburiyetindedir.

Bu müzelerden birincisi Halk edebiyatı ikincisi Batı edebiyatıdır. Türkçü şairler ve yazarlar bir taraftan halkın güzel eserlerini, öte yandan Batı'nın şaheserlerini model olarak almalıdırlar. Türk edebiyatı, bu iki çıraklık devresini geçirmeden, ne millî olabilir, ne de tekâmül edebilir. Demek ki edebiyatımız bir taraftan halka doğru öbür yandan Batı'ya doğru gitmek mecburiyetindedir.” (Ziya Gökalp, 1970, s. 143)

Ziya Gökalp manzum eserlerinde millî veznimiz heceyi tercih eder. Bunu da estetik Türkçülüğün bir gerekçesi olarak görür. (Ziya Gökalp, 1970, s. 141-142)

Ziya Gökalp'ın söz konusu görüşlerine uygun olarak çocuklar için yazdığı manzum masalların çoğu mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Mesnevî nazım şekliyle yazılmış bu manzum masalların en güzel örneklerini, Kızılelma, Ülker ile Aydın, Küçük Şehzade, Alageyik, Kolsuz Hanım, Küçük Hemşire, Arslan Basat, Türk'ün Tufanı, Küçük Tomris, Yeşil Boncuk, Yaradılış, Kendine Doğru ve Limni'de Dicle Vadisi şiirlerinde görmek mümkündür.

Divan edebiyatında mesnevî denince akla genellikle uzun manzumeler gelir. Gökalp'ta ise durum her zaman böyle değildir. O, mesnevî için kısa denebilecek tarzda manzumeler de kaleme almıştır. Kanaatimizce bu durum Ziya Gökalp'ın mesnevîde özgün yanını oluşturmaktadır. Adı geçen mesnevîlerin vezni hecedir. Gökalp, bu manzumelerinde hecenin muhtelif kalıplarını kullanmıştır. En çok kullandığı kalıplar ise (6+5) 11'li ve (4+3) 7'lidir.

Ziya Gökalp'ın çocuklar için yazdığı manzumelerin bir kısmı da Batı kaynaklı nazım şekilleriyledir. Mektepli Hanım Kızların Marşı, Kurt ile Ayı, Yeni Atilla ve benzeri yirmi manzume böyledir. Fevziye Abdullah Tansel, bu hususta şu tespiti yapmaktadır:

“Bunlar, esasını dörder mısralık kıt'alar teşkil eden quatrain adı altında toplanan nazım şekline girer. Gökalp'ın bu şekli kullandığı otuz iki manzumesinden çoğu 1915-1922 yılları arasında basılmıştır. İlk şiirlerinde ise, herhalde Servet-i Funûn şairlerinin te'siri ile, yine Garp klasik nazmına ait üçer mısralık kıtalardan meydana gelen serbest terza-rima ile sone (sonet) şeklini kullandığı görülür.” (Tansel, 1989a, s. XXVIII)

Gökalp'ın çoğunlukla kullandığı nazım şekilleri Halk edebiyatına ait olanlardır. Tevhid, Türk'ün Tekbir'i, İlahi, Asker Duası, Hayat Yolunda, Yeni Atilla, Durma Vur, Şehit Haremi manzumelerinde görüleceği gibi en çok kullandığı Halk edebiyatı nazım şekli koşmadır.

Ziya Gökalp bazen de Divan, Halk ve Batı edebiyatı kaynaklı nazım şekillerini ve bu şekillere ait unsurları aynı manzumede birlikte kullanır. Arslan Basat, Ülker ile Aydın, Kızılelma'da olduğu gibi. Olay, mesnevî şeklinde kafiyelenmiş beyitlerle, diyaloglar ise dörtlüklerle verilmiştir.

Öte yandan onun hiçbir şekle uymayan manzumeleri de vardır ancak bu tarzda yazdığı manzumelerden çocuk edebiyatı kriterine uyanı yoktur.

Gökâlپ çocuklar için mensur eserler de kaleme almıştır. Bu eserler Türk Halk masalları formundadır. Keloğlan, Tembel Ahmet, Kuğular, Nar Tanesi Yahut Düzme Keloğlan, Keşiş Ne Gördün, Pekmezci Anne, Yılan Bey ile Peltan Bey böyledir. Gökâlپ mensur eserleri içinde manzum parçalara da yer vermektedir.

Ziya Gökâlپ, Türkçülüğün teorisyenlerindedir. O, bu ideolojiyi “ilmî, felsefî, estetik bir mektep başka bir deyişle, kültürel bir çalışma ve yenileşme yolu” (Ziya Gökâlپ, 1970, s. 183) olarak görür. Çalışmaları, görüşleri ve eserleri de bu doğrultudadır. Çocuklara yönelik eserlerinde kültürel bir yenileşmeyi sağlamak amacındadır. Eserleri özellikle konuları ve kaynakları bakımından genel prensipleri ile paralellik arz eder. Konuları millîdir.

Amaç Türk milletini medeniyetçe yükseltmek ve kültürel olarak kuvvetlendirmektir. Böylece Türk çocuklarına güçlü ve iyi bir karakter kazandırmak Gökâlپ’nin başlıca hedefidir.

Gökâlپ, kendi millî kültürümüzü tanıyıp, o vasıtayla millî zevki tatmadan diğer kültürlerle gitmenin doğru olmadığını düşünür. Bir insanın millî zevki tadacağı ilk devre ise çocukluk devresidir. Gökâlپ bu bilinçle millî ve kültürel konulara yönelmiş halk edebiyatından faydalanmıştır. Bu yönelişin sebeplerini şöyle izah eder:

“Her millette, güzellik telakkisi başkadır. Bir milletin güzel gördüğü şeyleri, diğer millet çirkin görür. Bu suretle, zevkin millî olması lâzım gelir. Gerçekten de her milletin millî bir zevki vardır.

Millî zevki bulmak için halka doğru gitmek, halk sanatlarından uzun uzadıya estetik bir terbiye almak lâzım olduğunu anladık.” (Ziya Gökâlپ, 1970, s. 149)

“Devletler, kendi sanayilerini korumak ve geliştirmek için, yüksek gümrük vergilerini koymak suretiyle, dış alım satımların serbestçe devamını önlerler. Kavimler, millî dillerinin saflığını korumak için yabancı kelimeleri dillerine sokmamağa, edebiyatlarını millîleştirmek için milletler arası nitelikteki klasik edebiyatı bırakarak, konu ve esaslarını halk edebiyatından almağa çalışırlar.” (Ziya Gökâlپ, 1995, s. 44)

Ziya Gökâlپ, edebî eserlerin konuları bakımından Türk halk edebiyatına dayanması ve bunların Batı edebiyatında görülen terbiyeye göre işlenmesi gerektiğini savunur. Çünkü o, Türk halk edebiyatı ürünlerinin yüksek estetik değere haiz olduğu, yüksek sanat değeri taşıdığı görüşündedir. Bu eserlerin ihmal edilmemesini ister:

“Türk halk masallarıyla halk şiirinin güzelliği Türklerin estetik sahasında büyük bir kabiliyete malik olduklarını gösterir. Fakat yazık ki Osmanlı sanatkarlarının hatası yüzünden, şimdiye kadar bu sanat kabiliyeti Avrupâî bir terbiyeden mahrum kalmıştır.” (Ziya Gökâlپ, 1970, s. 140-141)

“Edebiyatımız yükselebilmek için iki sanat müzesinde terbiye görmek mecburiyetindedir. Bu müzelerden birincisi halk edebiyatı, ikincisi batı edebiyatıdır...”

Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı

Halk edebiyatı ne gibi şeylerdir. İlk masallar, fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstureler; ikinci olarak, ata sözleri, bilmeceler; üçüncü olarak, maniler, koşmalar, destanlar, ilahiler, dördüncü olarak; Dede Korkut Kitabı, Aşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikayelerle ceng-nameler, beşinci olarak; Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlan, Dertli gibi tekke ve saz şairleri, altıncı olarak; Karagöz ve Nasrettin Hoca gibi canlı edebiyatlar.

Edebiyatımız bu modellerden ne kadar çok feyiz alırsa, o kadar çok millileşmiş olur...

Edebiyatımızın Batı şaheserleri müzesinde geçireceği çıraklığa da millî edebiyatımızın batılılaşması diyebiliriz.

Bu ifadelerden anlaşıldı ki, millî edebiyatımız millileştirme ve batılılaştırma adları verilen iki terbiye devresinden geçtikten sonra hem millî hem de Avrupalı bir edebiyat haline girecektir.” (Ziya Gökalp, 1970, s. 143-144)

İşte Ziya Gökalp bu düşünceler ışığında Türk milletini yükseltmek için çalışmıştır. Çocuklar için kaleme aldığı kısa manzumeler, şüirler, manzum ve mensur hikayeler, masallar bu çabanın sonucudur.

Kızılma ve Alageyik, Gökalp’ın Turan mefkûresini anlatan sembolik hikâyelerdir. Ülker ile Aydın manzumesinde de Turan kelimesi sembolik olarak kullanılmıştır. Bir büyü sonucu ceylan şeklini alan Aydın, kardeşi Ülker’in yeni doğan ve Turan adı verilen oğlunu görür görmez eski şeklini alarak insan olur. Gökalp’ın çocuklar için yazdığı eserler dışında da Turan ülküsünü işlediği eserleri vardır. Fevziye Abdullah Tansel’in tespitine göre 1915 yılı başından itibaren Gökalp, Turan ülküsünü anlatma ve yayma maksadıyla hiçbir şüir yazmamış 1916’da yazdığı Lisan şüirinden sonra Turan’ı mefkûre anlamında kullanmaya başlamıştır. Türklük’ün yakın mefkûresi olan Oğuzculuk fikrini işleyen tek şüiri ise Ötüken Ülkesi’dir. (Tansel, 1989a, s. XXIII)

Ziya Gökalp’ın vatan sevgisini işleyen eserlerinin bazıları yaşadığı dönemin olaylarını konu alır. Bu eserler sayı bakımından pek çok olmakla beraber çocukların faydalanabileceği Kolsuz Hanım adlı eser İzmir ve Edirne’nin işgali ile geri alınmasını anlatan sembolik bir hikâyedir. Belli bir olayla ilgili olmaksızın çocuklara vatan sevgisini aşlamak maksadıyla yazdığı eserleri ise Kurt ile Ayı, Şehid Haremi, Asker Duası, Türk’ün Tufanı, Yeni Attila, İlahi, Yeşil Boncuk, Küçük Tomris’tir.

Gökalp’ın Atatürk, Enver Paşa, Tal’at Paşa, Ömer Naci gibi yakın tarihimizde derin izler bırakmış şahsiyetleri çocuklara tanıtan şüirler yazması hiç şüphesiz faydalı olmuştur. Ancak bu şüirler, anlatım, dil, muhteva ve benzeri özellikleri göz önüne alınarak değerlendirildiğinde çocuk edebiyatına dâhil edilemez.

Türk destanlarından ve Türk halk hikâyelerinden faydalanarak yazdığı eserler arasında Tepegöz ve Boğaç Han hikâyelerini sayabiliriz. Fevziye Abdullah Tansel’in adı geçen eserlerle ilgili olarak kaleme aldığı şu tespit önemlidir.

“Gökalp, ‘ümid ederiz ki, sanatkâr bir şairimiz çıkar da devletimizin esası olan Kayı Boyu’na ait bu iki menkıbeden millî bir Şeh-name, bir Altun Destan çıkarır’ dileğinde bulunur. Ergenekon’dan sonra Tepegöz ve Boğa ile Boğaç hikâyelerini manzum olarak Anadolu lehçesine çeviren şairimiz, bu iki

hikayedeki vak'aları mantıklı sıraya bağli kalarak Arslan Basat adlı hikayesini yazdı. Tepegöz hikayesinin kahramanı Basat, Oğuz ilini Ergenekon'a benzer ikinci bir felaketten kurtarmıştır. Arslan Basat hikayesinin son kısmında, Oğuz ilinin Tepegöz'den kurtarılması ile İstiklâl Savaşı'mız, Tepegöz'ü mahveden Arslan Basat ile Türklerin yetiştirdiği kahramanlar ve Atatürk arasında bağıllık yaratmıştır." (Tansel, 1989a, s. XXVI)

Ayrıca Ziya Gökalp, halk masallarını manzum olarak düzenlemeye çalışmıştır. Bunlar arsında Yaradılış Kozmogonisi adlı eseri dikkat çekicidir.

Gökalp'in halk edebiyatına ait ürünlerden faydalanarak yazdığı eserler üzerine müstakil bir çalışma yapan Rıza Filizok, eserleri belli bir sistematığe bağlamış ve bunları geniş bir şekilde incelemiştir. Bu incelemede Rıza Filizok, Gökalp'in söz konusu eserlerini şöyle tasnif etmektedir:

"Ziya Gökalp'in Masalları

A- Dede Korkut Hikayelerine Dayanan Masallar

- 1- Arslan Basat
- 2- Deli Dumrul

B- Temelinde Belli Bir Halk Masalı Bulunan Masallar

- 1- Küçük Şehzade
- 2- Ülker ile Aydın
- 3- Kolsuz Hanım
- 4- Yılan Bey ile Peltan Bey
- 5- Keloğlan
- 6- Nar tanesi Yahut Düzme Keloğlan
- 7- Keşiş Ne Gördün
- 8- Pekmezci Anne
- 9- Tembel Ahmet
- 10- Küçük Hemşire

C- Çeşitli Motiflerin Birleştirilmesiyle Meydana Getirilmiş Masallar
Kızılelma

D- Yabancı Kaynaklı Masallar
Kuğular

Ziya Gökalp'in Şiirleri

A- Konusunu Eski Türk Ustûrelerinden Alan Şiirler

B- Şekil ve Muhteva Yönünden Tasavvufî Halk Şiiri ve Saz Şiirinden Unsurlar Taşıyan Şiirler

C- Tekerleme, Mani, Masal Gibi Kolektif Bir Karakter Taşıyan Halk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanarak Yazılan Şiirler" (Filizok, 1991, s. 108-267)

Aynı çalışmanın sonunda Filizok, Gökalp'in eserlerinde muhteva konusuyla ilgili olarak şu tespite yer verir:

"Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin temeli olarak gördüğü Türk halk kültürüne yönelmiş, Türk halk edebiyatını kurulacak yeni edebiyatın temeli olarak görmüştür." (Filizok, 1991, s. 277)

Ziya Gökalp ve Çocuk Edebiyatı

Sonuç olarak Ziya Gökalp'ın eserlerinde, halk edebiyatı kaynaklı ancak batılı anlamda işlenmiş konular yer alır. Kaynağı Türk halk edebiyatı olmayan konular ise halk edebiyatı formunda işlenmiştir.

Görüşleri ve eserleriyle Ziya Gökalp'ın fikir tarihimizde olduğu kadar, kültür, sanat ve özellikle edebiyatımızda da seçkin bir yeri vardır. Ziya Bey'e göre, edebiyat milli kültürümüzün ele alınması gereken en önemli bölümlerinden biridir. Bu düşüncesi doğrultusunda edebiyat kavramı üzerine pek çok fikir ortaya koymuştur. Edebiyat dille yapılan bir sanat dalıdır. Edebiyat kavramı üzerine düşünenler yoğunlukla dil konusu üzerinde kafa yorarlardı. Ziya Gökalp da hem edebiyatın hem de kültürün ana unsuru olarak gördüğü dil konusuna çok sık temas etmiştir.

Fikirleri bütünüyle incelendiğinde, Ziya Gökalp'ın yeni bir toplumun temellerini oluşturmak istediği görülür. Bu yeni toplumun ise yeni bir dil anlayışına ihtiyacı vardır. Toplumumuza temel olarak Türkçülüğü alan Gökalp, yeni dil anlayışına "Lisanî Türkçülük" adını verir. Osmanlı döneminde edebiyatta, dilde, ahlakta, musikide ve bilimde ikilik olduğunu öne süren Gökalp, bu konulardan dille ilgili olarak şunları söyler:

"Bundan beş yıl önce, memleketimizde yan yana iki dil yaşıyordu. Bunlardan birincisi, resmi bir kıymete malikti ve yazıyı inhisar altına almış gibiydi. Buna Osmanlıca adı veriliyordu.

İkincisi, yalnız halk arasında konuşulmağa münhasır kalmış gibiydi. Buna da, küçümseyerek, Türkçe adı veriliyordu ve avama mahsus bir argo zannediliyordu. Halbuki, asıl tabii ve hakiki dilimiz bu idi. Osmanlıca ise, Türkçe, Arapça ve Acemce'den ibaret olan üç dilin gramerini, sentaksını, lügatini birleştirmekle husule gelmiş sun'î bir karışımından ibaretti. Bu iki dilden birincisi, tabii bir teşekkül ve günlük hayatta kullanılmak suretiyle, kendiliğinden vücuda gelmişti. Bundan dolayı milli kültürümüzün diliydi. İkincisi ise, fertler tarafından usulle ve iradeyle yapılmıştı. Bu dil aşuresinin içine, yalnız bazı Türkçe kelimeler ve takılar karışabilirdi. Demek ki, Osmanlıca'nın milli kültürümüzde pek az bir payı vardı." (Ziya Gökalp, 1970, s. 92)

Bu tespitleriyle dilimizdeki ikiliğe vurgu yapan Ziya Gökalp söz konusu ikiliğini aydın-halk kopukluğunu ortaya çıkardığını söyler. Milletleri millet yapan bağın eğitimde, kültürde yani duygularda birlik olduğunu söyleyen büyük düşünür bu bağın kurulabilmesi için dilde birlik kurulması gerektiğine inanmıştır*. Bu birlik Türkçülük anlayışının prensipleri doğrultusunda "halka doğru" gitmek suretiyle sağlanacaktır. Halkla aydınının kaynaşması için birbirlerini anlayacakları bir dil gerekti. Bu dilin Osmanlı aydınınının kullandığı dil olamayacağını gören Ziya Gökalp konuşma dilini yazı dili haline getirmeyi hedefler. Bunun nasıl yapılacağını da Türkçülüğün Esasları adlı eserinde "Lisanî Türkçülüğün Umdeleri (Dilde Türkçülüğün Prensipleri)" başlığı altında maddeler halinde açıklar. Yeni Türk dili konusundaki düşüncelerini özetleyerek bugünkü Türkçe'nin genel prensiplerini belirleyen Ziya Gökalp görüşlerini

edebî eserlerine yansıtmıştır. Çocuk edebiyatı sahasına dahil edebileceğimiz eserlerinde prensiplerini ortaya koyduğu Türkçe'yi kullanmıştır.

Halkı aydınlatmak için onun dilini kullanmak gerektiği gerçeğinin farkında olan Gökalp'in eserlerinde kullandığı dil halkın dilidir.

Ziya Gökalp halk dilini kullanırken şive ve ağız özelliklerini ortadan kaldırmıştır. Eserlerini edebî İstanbul ağzıyla yazar. Özellikle temelini Dede Korkut hikâyeleri ve halk masallarından alan eserleri dil yönünden istediği gibi işlemiştir. Millileşmek ve ilerlemek için halka doğru gitmek gerektiğini düşünen Gökalp edebî eserlerinde halk edebiyatını kaynak olarak görmüş ve halkın diliyle yani konuşulan Türkçe ile eserler vermiştir. Bu yargının hemen ardından belirtmek gerekir ki, Gökalp kaynağı halk edebiyatı olan eserleri ve halkın dilini belirli bir sistematığe göre işlemiştir. Bu sistematik yukarıda alıntı yaptığımız prensiplerdir. Milli edebiyat cereyanı içinde dilde sadeleşme fikrinin öncülüğünü yapan Gökalp o tarihe kadar yazılı edebiyatta ve aydın çevrelerce edebî bir dil olarak kullanılmayan konuşma dilini edebiyata taşıması bakımından çok önemli bir şahsiyettir. Bugünkü yazı dilinin de temeli olan bu yeni edebî dilin fikir mimarı Ziya Gökalp'tır.

Çocuklar için yazdığı bütün eserlerinde sade ve akıcı bir dil kullanarak, günümüze kadar tüm çocukların beğenerek okudukları eserler meydana getirmesi yanında günümüz yazılı çocuk edebiyatının dil problemini de ortadan kaldırmasıyla Ziya Gökalp'in çocuk edebiyatı içinde özel bir yeri vardır. Konularının çoğunu sözlü edebiyattan almakla beraber Gökalp'in eserleri dil ve üslup yönünden çok orijinaldir. Bu orijinallik söz konusu dil ve üslup özelliklerinin ilk olmasından kaynaklanır.

“Ziya Gökalp edebî eserlerinde halkın konuştuğu dili kullanır” tespitini yaparken anlatılmak istenen onun halkın konuştuğu kelimeleri kullandığıdır. Zira edebî eserin dilinin günlük konuşma dilinden farklı olduğu bilinen bir gerçektir. Edebî eserlerinde günlük konuşma dilin kelimeleriyle edebiyat yapılabileceğini ispatlayan Gökalp aynı zamanda dilde Türkçülük ilkesini ve Türk dilinin zenginliğini ispatlamış olmaktadır. Gökalp'in eserlerinde kullandığı dil ve üslup başarılı da olmuştur. Mesela yazıldığı günden beri Alageyik, Yeşil Boncuk, Kurt ile Ayı gibi manzumeler her Türk çocuğunun belleğinden iz bırakmış, bir tekerleme gibi söylenegelmiştir. Gökalp'in masalları birer halk masalı hüviyetinde anlatılagelmiştir. Onun Ülker ile Aydın, Keşiş Ne Gördün, Tenbel Ahmet, Kuğular ve diğer masallarını bilmeyen pek az çocuk vardır. Ziya Gökalp'in eserlerinin her dönemde sevilerek okunmasında, birçok sebep olmakla birlikte, asıl sebep bu eserlerin dil özellikleridir.

Her yazar ve şair sözü etkili kılmak için uğraşır. Bunu nasıl başaracağı ise yazarın veya şairin üslubuna bağlıdır. Bunu yapabilmek için edebî sanatlara ve yoğun bir anlatıma yer vermemek Ziya Gökalp'in en önemli üslup özelliklerinden biridir. O anlatımındaki akıcılığa ve güzelliğe sadelikle ulaşmayı başarır.

“Çocuktum ufacıktım,
Top oynadım acıktım.

Yolda buldum bir erik,
Kaptı bir alageyik.”
dizelerindeki rahat söyleyiş
“Yüce Tanrı! Biz ki yavru Türkleriz,
Sana geldik, vatan için duaya
Yurdumuzun necâtını dileriz
Elimizi açtık işte semaya
Biz yalvarır iken, söyle: Amin
Duamızı kabul eyle: Amin”
dizelerindeki samimi ve içten anlatım tarzı söz konusu sadeliğin örnekleridir.
“Ben bir küçük çocuğum,
Var bir yeşil boncuğum.

...

Üstünde bir güzel kız
Resmi var; Ay ve yıldız”

Örneklerinde de görüleceği gibi rahat bir söyleyiş, sade bir dil ve anlatımı güçlendiren Gökalp gereksiz kelime kullanımından kaçır. Masal üslubuyla yazdığı manzumelerde de nesir halindeki masallarında da bu durumu görmek mümkündür. Gökalp halk masallarının kalıplaşmış giriş ve bitiş motiflerini kaldırmıştır. Halk masalının içinde yer alan manzum sözleri, aslını bozmamaya itina göstererek onarmış, şekil ve dil özellikleri bakımından, güzelleştirmek amacıyla işlemiştir. Ancak masalları kendi üslubuyla yazarken halk masallarının anlatım özelliklerini tamamen ortadan kaldırmamış, onlardan birer üslup unsuru olarak faydalanmıştır. Mesela Kızılelma şiirindeki

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'dan başka
Kimseler yok imiş, yakın zamanda
başlangıcı buna güzel bir örnektir.

Ziya Gökalp anlatımında zenginliği sağlamak için eserlerini halk edebiyatı unsurlarıyla güçlendirir. Bu konuda Rıza Filizok şöyle demektedir:

“Gökalp daha yoğun bir masal atmosferi elde edebilmek için işlediği masalı diğer masallardan aldığı unsurlarla zenginleştirir. Bununla birlikte Gökalp'ın masalları, üzerimizde masaldan çok hikaye tesiri bırakır. Bunun sebebi yazarın konu, şahıslar, zaman ve mekan üzerinde modern bir hikaye tavrıyla durmasıdır. Gökalp, yukarıdaki kategorilerle ilgili teferruat üzerinde duruşuyla, tasvirlerle yer verişle, masala yabancı olan motivasyonu masallarına ilave edilişle masallarını hikayeletmiştir.” (Filizok, 1991, s. 281)

Üslup bakımından, sıfatın çok kullanıldığı eserler süslü kabul edilir. Gökalp özellikle masallarında bol sıfat kullanmıştır. Ancak bu durum onun eserlerini süslü yapmaz. Gökalp kullandığı sıfatlarla eserlerine şairâne bir bakış tarzı, değer hükümleri ve bir duygu yükü katar. Gökalp'ın diğer bir üslup özelliği ise eserlerinde diyaloglara fazlaca yer vermesidir. Hem manzum hem nesir eserlerinde her zaman diyaloglar görmek mümkündür.

“Üvey ana dedi: “Artık çekemem
Bu afacan çocukların derdini;
Ya bunları evden çıkar, ya beni...
Baba dedi: “Sen üzülme bu elzem”

dizeleriyle başlayan ülker ile Aydın manzumesinde bunun çok örneği vardır. Kolsuz Hanım, Alageyik, Kurt ile Ayı, Pekmezci Anne, Kızılelma ve diğer bütün eserlerinde aynı özellikleri görürüz. Bu durumu Rıza Filizok, Gökalp’ın eserlerinin manzum tiyatro dilinin eşliğine geldiğini söyleyerek açıklar. Filizok söz konusu diyaloglarla ilgili olarak da şu tespiti yapar:

“Halk masallarında şahısların konuşmaları onların sosyal mevkilerine vb. göre değişmez. Gökalp, modern bir tiyatro yazarı gibi kahramanlarını karakterlerine uygun bir tarzda konuşturmuştur.

Ziya Gökalp, bu tür edebî faaliyetleri ile halk kültürüne ve halk edebiyatına dayanarak, modern edebi eserler verilebileceğini göstermiş ve kendisinden sonra bu yolda çalışanlara ciddi bir örnek olmuştur.” (Filizok, 1991, s. 281)

Ziya Gökalp’ın çocuklar için yazdığı eserlerde anlatıcı üçüncü şahıstır. “O” anlatımı vardır. Bu anlatıcı olaya müdahale etmez. Olayın dışında gördüğünü anlatan bir anlatıcı vardır. Çocuklara yazdığı eserler içinde nazım ve nesir masallar ağırlıkta olmasına rağmen klasik masal anlatıcısı durumunda olmayan anlatıcı çoğu zaman kahramanları konuşturmayı tercih eder. Bu eserlerde anlatıcı görülen geçmiş zamanı kullanmakla birlikte, geniş zamanı da kullanır. Gökalp’ın eserleri içinde “Ben” anlatıcı kullanıldığı da olmuştur. Daha çok bir çocuk sözüyle yazdığı Alageyik, İlahi, Yeni Attila, Yeşil Boncuk bu eserlerdendir.

Gökalp anlatımında mahalli ve argo tabirler, deyimler ve kelimeler kullanmaz. Kendi dünya görüşüne uygun olarak Türk kültürüne ait kelime, tabir ve deyimleri kullanmıştır. Gramer ve köken olarak Türkçe kelimeler kullanan Gökalp anlam bakımından da kelimeleri seçmiş ve yabancı kaynaklı olanları tercih etmemiştir. Manzum eserlerinde Türkçe cümle yapısının kurallı şeklini tam kullanmasa da cümle yapıları sağlamdır. Nesir tarzı eserlerinde ise cümleler kurallı ve gramatik olarak kusursuzdur.

Edebiyatın konusu insandır. İnsanoğlunun serüvenini, özlemlerini, yaşayışını anlatan edebiyat, konusunun insan olması münasebetiyle sosyal bazı görevler üstlenmiş durumdadır. Bu görev birtakım mesajları topluma ulaştırmaktır. Edebiyatçı bu görevi üstlenmiş kişidir. Toplumun bütün sorunlarını gören yazar veya şair eserlerinde bazı çözümler sunması yanında insanoğlunun iyiye, güzele ve doğruya yönelmesi için telkinlerde bulunur. Söz konusu telkinler edebiyat aracılığı ile yapılır. Cahit Kavcar bu konuyu şöyle özetlemektedir:

“Sanat, hem kişinin yaratıcı gücünü geliştirmek, hem de insanlık niteliklerini yüceltmek için güçlü bir araçtır. Kalpten kalbe giden en sıcak, en dolaysız ve en sağlıklı araç. Sanatçı, duyarlılığı, düşünüşü ve yorumlayışı ile dikkati çeker, öteki insanlardan ayrılır. Çünkü o, toplumun ve yurdunun insanlarının özlemlerini, ihtiyaçlarını en iyi duyan ve sezen kişidir.

Genel anlamda sanatın ve sanat eserinin asıl amacı yaşamı kolaylaştırmaktır. Çünkü yaşamı yalnızca teknolojik araçlar kolaylaştırmaz. İnsanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltme, güzellik duygusunu geliştirme ve toplumun ilerlemesi yolunda hizmet etme, sanatın temel işlevleri arasında yer alır.

Sanatçı, örneğin bir yazar bu ödevlerini, bazen iyiyi canlandırmak, bazen de kötüyü, toplumun ve insanın aksak yanlarını sergilemek biçiminde yerine getirir. Vereceği dersi yasa maddeleri ya da ders notları ezberletir gibi kuru kuruya değil, sezgi, yaşantı ve telkin yoluyla, estetik yolla verir. Bu yönüyle sanat, genel anlamda eğitimin bir organı ve aracıdır.” (Kavcar, 1982, s. 2-3)

İnsana ve topluma edebiyat aracılığı ile ulaşmak ve bazı değerleri telkine çalışmak edebiyatçıların hemen hemen tamamının yapmak istediği bir şeydir. Ziya Gökalp da aynı düşünce doğrultusunda hareket eden bir mütefekkir ve edebiyat adamıdır. O da çocuklara yönelik yazdığı eserlerde, Türklük ve insanlık için önemli gördüğü değerleri işler. Bu anlamda onun çocuk edebiyatı bünyesindeki eserleri mesajlarla doludur. Kullandığı dil ve ifade, seçtiği konular bu mesajları çocuğa daha iyi ulaştırmak içindir. Bu hususta İnci Enginün şu tesbitlerde bulunmaktadır

“Gökalp’in halk masallarından derleyerek Türklük değerine göre baştan yazdığı masallardan manzum olanları, çocukların kolayca anlayıp ezberleyebilecekleri şekilde hecenin kısa kalıplarıyla söylenmiştir. Nesir olanların da dili son derece sadedir. Fakat her masal, milli ve beşerî bir değer telkin edecek tarzda yeni baştan inşa edilmiştir.” (Enginün, 1991, s. 427)

Buna benzer bir tespiti Rıza Filizok da yapar. Filizok, Gökalp’in çocuklar için yazdığı masallar üzerine bir değerlendirme yaparken şunları söylemektedir:

“Halk masallarında “kıssadan hisse” çıkarma geleneği yoktur. Gökalp fabllerde ve park hikayelerinde görülen bu tekniği masalarda kullanmıştır. Ancak onun masallarında “kıssadan hisse çıkarmak” yeri “kıssadan sosyal plana geçiş”e bırakmıştır.” (Filizok, 1991, s. 280)

KAYNAKLAR

AKSU, M. Hakkı, Ziya Gökalp’in Eğitim ve Din Eğitimi ile İlgili Görüşleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 1989.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1985.

BEYSANOĞLU, Şevket, Ziya Gökalp için Yazılanlar- Söylenenler, Ziya Gökalp Derneği Yayınları, Ankara, 1964, s. 326

ENGİNÜN, İnci, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, 2.baskı, Dergah yayınları, İstanbul, 1991.

FİLİZOK, Rıza, Ziya Gökalp’in Edebî Eserlerinde Halk Edebiyatı Tesiri Üzerine Bir Araştırma, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

GÖÇGÜN, Önder, Hususî Mektuplarına Göre Ziya Gökalp’in Hayat Görüşü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

KAVCAR, Cahit, Edebiyat ve Eğitim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

TANSEL, Fevziye Abdullah, Ziya Gökalp Külliyyatı I Şiirler ve Halk Masalları,, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Murat ATEŞ

—— —, Ziya Gökalp Küllüyatı II Limni ve Malta Mektupları,, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları,(haz. Mehmet KAPLAN), Millî Eğitim Basımevi,İstanbul,1970

—— —, Millî Terbiye ve Maarif Meselesi, 2. Baskı, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1972.

—— —, Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, (haz. Rıza KARDAŞ), Millî Eğitim Basımevi,İstanbul, 1973.

—— —, Türkleşmek –İslâmlaşmak- Muasırlaşmak, (haz.Yalçın TOKER), 2.Baskı, Toker Yayınları,İstanbul,1992.

—— —, Türk Ahlakı, (haz.Yalçın TOKER), 2.Baskı,Toker Yayınları,İstanbul,1992.

—— —, Hars ve Medeniyet,(haz.Yalçın TOKER),Toker Yayınları,İstanbul,1995.